

Humanismus a tržní hospodářství (Aspekty humanistického tržního hospodářství)

Úvod

Svůj referát bych rád uvedl vyličením dvou osobních zážitků. Moji zvědavost na zlatou Prahu probudily události Pražského jara 1968. Trvalo pak čtyři roky, než jsem ji konečně o velikonocích 1972 navštívil. Pamatuji si ještě dobře skličující pocit, který jsem měl při pasové kontrole a který nezmizel ani cestou do Prahy, právě tak nezapomenutelné srdečné přijetí a velkorysý hostění rodinou, kterou jsem navštívil na prosby jejich syna, který pracoval v západním Německu. Protiklad mohl být stěžejší: Na počátku cesty odmítavé až nepřátelské jednání vojáků na hranicích, cestou do Prahy pokračující pocit kontroly a konečně nesmírně srdečné přijetí, které na mě působilo blahodárně. O napjaté zásobovací situaci jsem se tehdy dozvěděl jen v hrubých rysech. - Ze skoupě vystaveného zboží ve srovnání se Západem a z vyprávění o frontách na hodiny dlouhých na určité potraviny a jiné zboží denní potřeby. Dojmy, které jsem zažil o 22 let později na jaře 1994 za své druhé návštěvy u příležitosti jedné obchodní cesty, byly naprosto odlišné. Ovzduší, které jsem vnímal při celním a pasovém odbavování, bylo nesrovnatelně svobodnější, přijetí v hotelu profesionálně přátelské, nabídka v obchodech hojná, překypující a částečně luxusní, pohostinnost v restauracích převážně úslušná, poznamenaná určitou netrpělivostí a podrážděností vlivem vysoké náročnosti. Všiml jsem si i určité tísně našeho českého obchodního partnera, který - asi padesátník - nenašel až dosud žádné místo ve změněných společenských a hospodářských poměrech. V činnosti samostatného obchodního zástupce či zaměstnaného manažera nedosáhl úspěchu, takže nyní vložil svou veškerou naději do spolupráce s nějakým západoněmeckým podnikem. Na konci návštěvy - jak jsem se později dozvěděl - mě potkala předražená cena za taxi na letiště.

Zkušenosti z doby socialismu a po ní ilustrují určitým způsobem přednosti i nedostatky vládnoucích společensko-ekonomických poměrů, totiž: nedostatek zboží a útlak za socialismu, avšak žádnou nezaměstnanost a naproti tomu za současné politické svobody dostatečné zásobování spotřebním zbožím, ale i stoupající nezaměstnanost. Tím jsem pojmenoval oba aspekty, o nichž chci dále hovořit: o humanizaci práce a spotřeby v podmínkách hospodářství.

K ideji tržního hospodářství

Vhodný názorný příklad tržního jednání nabízí trh uměleckých řemesel na Karlově mostě. Scházejí se tu živnostníci, kteří nabízejí na prodej své zboží bezpočtu zájemců. Dohodne-li se nabídka a poptávka na ceně, za kterou se má obchod uskutečnit, je koupě provedena. Trh tedy není nic jiného, než setkání nabídky s poptávkou. K hospodářské výměně zboží za peníze dochází jen tehdy, slibují-li si obě strany od obchodu nějakou výhodu. Ten, kdo nabízí, si cení více peněz než svého zboží, naproti tomu, kdo se poptává, si cení více hodnoty zboží, které chce získat, než peněžitě

částky, kterou za ně vydá. Průběh výměny se zakládá na svobodném rozhodnutí účastníků trhu. To jsou dva ze tří sloupů, které podpírají tržní hospodářství, totiž soukromé vlastnictví a základní svoboda obchodování a uzavírání smluv. Obchodníci na Karlově mostě mohou obchodovat svobodně, neboť se zbožím, které nabízejí na prodej, mohou nakládat neomezeně, protože je jejich majetkem. Mimoto záleží na jejich svobodném rozhodnutí, komu je prodají, vyjádřeno právnicky - s kým uzavřou kupní smlouvu a nadto ji provedou. Zda a pokud je účinný na Karlově mostě i třetí sloup tržního hospodářství, a to soutěž, to nemohu posoudit. Jedno se mi však zdá jisté: velký počet nabídek nedopouští, aby vznikly mimořádně vysoké ceny; zda dohadování o ceně zamezuje pokles ceny pod určitou hranici, se dá těžko zjistit. Jak nyní zaručit, aby tyto tři sloupy fungovaly podle požadavků na ně kladených?

Předpokladem fungování tržního hospodářství je stát, který chrání práva svých občanů v celém rozsahu. Hospodářský důsledek například vlastnických práv jedince je založen v podstatě na jeho právu, aby jiní byli vyloučeni z nakládání s jeho vlastnictvím, příp. jeho užíváním. Například vlastnictví automobilu je dostatečně chráněno tehdy, když ho ten, kdo ho nevládní, nesmí prodat, ani používat a že mu v případě přestoupení tohoto zákazu hrozí civilně právní i trestně právní sankce. Vlastník může svobodně občas své auto přenechávat třetí osobě buď za náhradu nebo bezplatně, anebo, když už ho nechce mít, může ho prodat. V případě, že se rozhodne pro prodej svého vozidla, musí být rovněž chráněn vůči eventuálnímu neplnění smlouvy ze strany kupce - jestliže například nezaplatí smlouvenou kupní cenu. Stát se musí tudíž starat také o to, aby uzavřené smlouvy byly také dodržovány. Proto je fungující soudní pravomoc nezbytná. Zajištění smluvní svobody a soukromého vlastnictví jsou současně základním předpokladem vzniku a udržení účinné konkurence.

Typická pravidla pro svobodomyšlný právní stát jsou založena na principu „Co není zakázáno, je dovoleno!“. Soutěž se nedá nařídít, ale musí se zajistit rovnoprávné jednání konkurentů. Zákonem vytvořená pravidla musejí chránit soutěž všeobecným zákazem zakládání kartelů a monopolů.

Závěrem konstatujeme: Zajištění vlastnických práv a záruka smluvní svobody jsou právní, neomezeně spolu soutěžící podniky a trhy ekonomickou podmínkou pro to, aby lidé mohli v tržním procesu rozvíjet své různé subjektivní podnikatelské schopnosti, preference, připravenost k rizikům i zainteresování na příjmu.

Tento model tržního hospodářství je otevřeným systémem, který nabízí každému možnost, aby vytvářel svůj život podle svých potřeb. Současné systémy na Západě, které se odlišují od zmíněného modelu - jsou to víceméně tržní hospodářství regulovaná - mají proti tomu armádu nezaměstnaných a stále stoupající počet zchudlých lidí. V následujícím se pokusím vyložit, že by bylo možné těmto špatným důsledkům zabránit připomenutím si ideje volného trhu.

Humanizace práce

a) Práce pro všechny

Neměnně vysoké společenské hodnocení placené práce ve škále hodnot chápe nezaměstnanost jako vadu, projevující se nejen ztrátou části použitelného příjmu, ale i nicneděláním. V důsledku toho vznikají často pocity méněcennosti a pokusy kompenzovat nastávající nudu zvýšeným konzumem televize a alkoholu. Z toho důvodu by měl hospodářský systém chápající základní lidské potřeby se vši vážností umožnit

výdělečnou práci pro všechny. Protože tato podmínka byla v zemích východní a střední Evropy splněna až na konci 80. let a západní Evropa musí od 70. let bojovat se stále stoupající nezaměstnaností, zdá se, že centrálně řízené plánované hospodářství má v tomto bodě převahu nad hospodářstvím tržním. Následující teoretické úvahy ukáží, že tato domněnka není správná.

„Tomu, kdo se ještě neodnaučil divit se, musí náš svět připadat podivný, neboť srážné vinice se neobdělávají, ovoce se nečeše, boty v hotelích se nečistí, chléb a mléko do domu nedonáší, na čerpacích stanicích se benzín nenalévá a okenní skla nemýjí; děti mají pro nedostatek učitelů nepravdělné vyučování; výrobní zařízení, které by mohlo vyrábět, je mimo provoz, protože se stěží seženou řemeslníci pro malé opravy... Na druhé straně milióny pracovníků nenajdou žádnou práci.“ Tato nezaměstnanost je důsledek vysokých pracovních nákladů, neboť pro práci neplatí nic jiného, než co platí pro zboží, které se nabízí na Karlově mostě. Stoupá-li cena, klesá poptávka. Trh práce v Německu se podobá trhu jen velmi málo. „Ceny (mzdy) se nestanoví podle nabídky a poptávky. Jsou určovány tarifními smlouvami mezi svazy zaměstnavatelů a odbory. Trh je tedy na obou stranách propojen kartely. Zatímco jsou na normálních trzích zakázány a trestně postihovány, na trhu práce jsou nejen dovoleny. Smluvené mzdy mohou být dokonce státem vynucovány pro všechny.“ V 70. a 80. letech byly mzdy vyměřeny příliš vysoko při plné zaměstnanosti a už nemohlo být trhem kontrolováno jejich snižování, takže podniky nahradily lidskou sílu stroji. Tento tlak z hospodářství výroby, vzniklý kvůli vysokým pracovním nákladům, pokračuje dál a způsobil v Německu i v ostatních zemích západní Evropy dosud nevídanou nezaměstnanost. „Nezaměstnanost není žádným selháním trhu, je naopak výrazem skutečnosti, že se zákonem potlačily činnosti trhu (samoléčivé síly).“ Podle socialistického pojetí je spojení trhu práce s kartely nutné, „aby se zabránilo konkurenci pracovníků snižovat mzdy na existenční minimum. Takové nebezpečí však dnes neexistuje. Zkušenosti 50. a 60. let ukázaly, že tržní mzdy přesahují mzdy tarifní a že mohou stoupat i rychleji.“

Nejúčinnější formou jak zabránit nezaměstnanosti by mohla být bezprostřední účast pracovníků na podnikání. Prakticky by se toho mohlo dosáhnout tak, že jedni vložili kapitál a druhí práci s příslibem, že budou dávat k dispozici jako záruční základ část své mzdy, např. 20 % po 5 let. Společenská smlouva, kterou by měli uzavřít mezi sebou vkladatelé kapitálu a pracovníci, předpokládá úhradu, která se pojí s právě přinesenými příspěvky: kapitalisté obdrží přiměřené zúčtování svého vloženého kapitálu, pracovníci přiměřenou odměnu za vykonanou práci. Vznikne-li po této úhradě kapitálu a pracovní činnosti zisk, příp. ztráta, budou rozděleny, příp. uhrazeny v poměru kapitálových a záručních částek.

Případ ztráty, který je v současném systému regulovaného trhu příčinou propouštění z práce, projeví se na mzdě dělníka ve zmenšené míře. Jeho zřeknutí se mzdy mu zaručuje pracovní místo. Není proto už žádným zaměstnancem, nýbrž členem společenství samostatných podnikatelů. Ovšem, takové společenství by dnes nevzniklo, protože žádný pracovník by nebyl připraven, ani by si nemohl dovolit ručení plnou celoroční mzdou, neboť nelze vyloučit, že bude již v prvním roce obchodního podnikání požádán, aby pracoval celý rok bezplatně. Z pohledu věřitelů je jeho příslib ručení neuspokojující, protože pracovník může z vlastní vůle opustit podnik, anebo se může stát práce neschopným pro úraz či nemoc. „Vznik takových podniků by předpokládal omezení rizik pro pracovníka a zajištění záručního příslibu pro věřitele... Účastnické pojištění by tedy muselo bezprostředně ručit věřitelům... Pojištění by muselo za

druhé omezit spodní hranici pro zřeknutí se mzdy u pracovníka... V extrémním případě, tedy když je veškerý základ záruky spotřebován a podnik jde do konkursu, muselo by účastnické pojištění převzít i riziko nezaměstnanosti.“

Vidíte tedy, že tržní hospodářství, které se může rozvíjet nezávisle na omezujících vlivech, umožňuje práci pro všechny. Toto kvantitativní uvažování však nestačí k tomu, aby se chápala výdělečná práce per se za humanistickou. Pro její posouzení je právě tak důležité vědět, jak musí být vykonávána, zda monotónně, způsobem, který otupuje smysly, anebo takovým, který je duchovně i psychicky podnětný. Za humanistickou práci ve smyslu Ericha Fromma může být považována jen práce, která naplňuje život a duši, která je produktivní.

b) Smysluplná práce

Na jaře minulého roku jsem se podílel jako poradce německého podniku, který dodává čerpacím stanicím po celém Německu automobilová příslušenství jako stírače, baterie, žárovky, zapalovací svíčky, na založení dceřinné společnosti v Pardubicích. Základem tohoto opatření byla úvaha, že v České republice se vzrůstajícím počtem automobilů bude nutně stoupat potřeba náhradního příslušenství u čerpacích stanic, která by mohla být nejlépe uspokojována z centrálního skladu. Odpoutejme se nyní od tohoto konkrétního příkladu a představme si, že by na tuto myšlenku přišel sám český partner německého podniku. Vynoří se pak otázka, jak by musel být takový v minulém odstavci popsán podnik zřízen vkladateli kapitálu a pracovníky a pak provozován, aby odpovídal životním zájmům všech zúčastněných. Předpokládejme, že náš český přítel může získat pro skromný začátek žádoucí spolupracovníky: pět skladníků, tři spolupracovníky pro službu venku, kteří prodávají a částečně svázejí díly do čerpacích stanic, tři spolupracovníky pro práci uvnitř a on sám jako obchodní vedoucí i vedoucí podniku. Na prvním místě všichni společně zjistí a stanoví finanční potřebu svého podnikání, kdo poskytne vklad v hotovosti nebo se zaváže k ručení ve výši určitého peněžního obnosu. Současně se musejí smluvit úhrady za různé činnosti a za vložené peníze a jak má být rozdělen zisk nebo ztráta po odečtu úhrad. Konečně musí být současně vyjasněno, za jakých finančních podmínek může jeden ze zúčastněných z podniku vystoupit.

Vycházejíce ze současných skutečných poměrů nepovažujeme za scestné, že každý se nejprve snaží získat pro sebe co největší kus koláče. Jak realistické jsou tyto představy, to se ukáže, když se zapracují všechny úhrady do prvního obchodního plánu, který musí být vypracován a musí obsahovat vedle očekávaných příjmů z prodeje i výdaje za nakoupené zboží a nájemné za sklad. Měla-li by na základě nerealistických očekávání odměn vzniknout pravděpodobně ztráta, pak nezbyvá nic než omezit nároky, neměl-li by podnik zaniknout už během prvního roku obchodování. Trh si tedy vynucuje do té míry mít rozum.

Užívat rozumu v humanistickém smyslu je úkolem všech zúčastněných. Jedním z podstatných názorů by bylo, aby si každý v podniku vydělal při nejmenším tolik, kolik potřebuje k uspokojení svých základních fyziologických potřeb, jako je bydlení, ošacení a jídlo. V závažném případě to znamená, že se vedoucí podniku a prodávací zřeknou svých odměn ve prospěch skladníků. Ti by jim naopak odstoupili dodatečné podíly na zisku, zlepšili-li se obchodní situace. Vedle těchto převážně finančních úvah je pro posouzení, zda došlo k procesu, proniknutému vzájemně rozumem a láskou, rozhodující způsob, jak se tyto zájmy vyrovnávají. Toho by byl určitě nedostatek, kdyby hrály roli otevřené nebo skryté výhrůžky například vystoupením ze společen-

ství. Jsou-li například respektovány vzájemné nesnáze a úzkosti, nevzniknou žádná trvalá zranění, která nevyhnutelně propukají při pozdějších střetnutích.

Dalším užitečným měřítkem kvality vzájemného jednání je krize: Nezřídka se stává u začínajících podniků, že se nemůže dosáhnout ctižádostivých cílů v předpokládaném čase, jak si vlastníky vytyčil. Dobrý národohospodářský a politický příklad pro zklamání očekávání nabízí sjednocení Německa: u východních Němců byly falešnými sliby probuzeny klamné naděje, které vedly ke zklamání a zlosti zejména u všech, kteří byli sjednocením hospodářsky poškozeni, tedy zejména u žen a mužů majících v NDR jistá pracovní místa a po změně se v důsledku mohutné restrukturalizace hospodářství stali nezaměstnanými. Co platí ve velkém rámci, platí i v malém. Jestliže naše dvanáctka zakládá své plánování na tržním poměru neodpovídajícím, přemrštěném optimismu a co možná už v myšlenkách rozděluje kůži medvěda dříve než byl skolen, tj. už předem provádí výdaje na spotřebu na konto ještě nerealizovaných zisků, stane se později chybějící zisk nebo v ještě horším případě vzniklá ztráta příčinou k vážným střetům. Nyní se ukáže, zda vzájemné obviňování brání, aby společenství provedlo základní analýzu chybného vývoje, čímž by se došlo k dalšímu zhoršení situace, anebo zda je vzájemná rozumnost dostatečně velká, aby se bez předpokladů zjistily příčiny chybného plánování a dále, zda existuje dostatečná tolerance, aby se přitom solidárně dospělo k přiznání zjištěných osobních chyb jednotlivců. Výpověď „nikdo nepracuje bez chyb“ je tak banální, než aby stála za vysvětlování. Rozhodující pro lidskou společnost je, jak postižení zacházejí s chybami. Mnozí z nás už někdy zažili reakci nějakého pohlavára, který svým podřízeným předhazuje neschopnost, zahanbuje je a sráží. Vzpomínám si na jednoho učitele, který se zvláštním potěšením zdůrazňoval červeně chyby v sešitech svých žáků, aby už na první pohled vznikl dojem, že práce musela dopadnout zvlášť špatně.

Doufám, že jsem vám těmito praktickými ukázkami předvedl, že tržní hospodářství je svou základní idejí otevřené pro různá chování, jako např. autoritářské či humanistické. Smutně konstatujeme, že sociální tržní hospodářství v Německu se změnilo za posledních 40 let postupně z dominantně autoritativního ve strukturu převážně narcistické, a že se tak čím dál více vzdaluje humanistickým představám. Nesmíme to však připisovat ideji tržního hospodářství, nýbrž naší neschopnosti užívat své svobody opravdu lidsky. Jsou to poměry, které stojí v cestě smysluplné práci, které ovlivnily menšinu v Německu, aby se odvážila zkoušet nové formy podnikatelské činnosti. Vznikly některé samostatně spravované provozy, kterých bylo koncem 80. let asi 4000 a přibližně 24 000 pracovních míst. Vznikly proto, že vyšly vstříc postmaterialistickým požadavkům, tj. vzrůstající orientaci na nemateriální, sociální a esteticky vyjadřované hodnoty, aniž přitom příliš poklesly pod materiální standard.

Potud k humanizaci práce. Daleko těžší je odpověď na otázku po humanistickém konzumu, neboť psychické újmy, vzniklé na Západě z rozsahu a způsobu konzumu, jsou poznávány teprve v počátcích, aniž by se diskutovalo o opatřeních pro zlepšení situace.

Humanizace konzumu

Pravděpodobně vám připadá jako odporující skutečnosti, mluvíme-li o nutnosti omezovat konzum, neboť u vás existuje uspokojující nabídka zboží teprve několik let. Problém konzumu v západním hospodářství, který může nabýt významu dříve či

později i v zemích východní a střední Evropy, pokud nenajdou cesty jak mu zabránit, lze pochopit snadněji, když vám vyličím krátce duševní deformace, které už způsobil konzum v Německu.

Z průzkumu spotřeby v posledních letech vychází jednoznačně najevo, že v Německu je patologický konzum ve způsobu konzumní posedlosti už masovým jevem. Již v polovině 50. let zjistil Fromm, že „člověk dneška... je přímo fascinován možností nakupovat stále víc a víc, lepších a ještě lepších a především nových věcí. Je lačný spotřebovávat. Akt nakupování a konzumování se stal nutkavým iracionálním cílem, samoučelem bez vztahu k potřebě nakupovaného zboží a konzumovaných věcí či k radosti z nich.“ Tyto tendence jsou potvrzeny ve zprávě empirického výzkumu kupní posedlosti. Vyplynulo z něho, že podstatnými důvody koupě jsou sebepotvrzování a zastírání slabého sebehodnocení. Vyjadřuje to následující výpověď dotazované: „Když se mi něco nepodaří, pak musím udělat něco, abych se o toho odvrátila a přišla k sobě... když to nějak musím udělat, jdu nakupovat. Ráda bych se obdarovala, učinila si něco dobrého, nějak se pohýčkala, potvrdila. Mám velkou potřebu být platná, toužím po náklonnosti. Jsem ráda vyhledávána a lidmi přijímána. Proto si kupuji tolik oblečení - chci vypadat stále krásná a zářící. Čeho však skutečně dosahuji, jsou jen potíže a ponižování.“ Z těchto výpovědí vyplývají jasně velikášské představy, které si vyžadují potvrzení, dále hledání potvrzení získáváním konzumních prostředků, vnitřní prázdnota a neklid, které by nemocná ráda zastřela prožitkem velikosti; konečně nezdar, protože představy velikosti byly přemrštěné. K porozumění, že jde u kupní posedlosti o potvrzení „přemrštěných představ velikosti (o uspokojení neurotické tendence k ‚velkoleposti‘)“, poslouží následující výpověď nemocné, která kupuje noty pro svou kytaru. „Mám vždycky takový nějaký pocit, že teprve pak, až budu mít těžké noty, že pak už bych mohla bláznivě hrát na kytaru.“

Tak vyhlíží část německé konzumní skutečnosti. Tento chybný vývoj zadržet a odpomoci mu se sice ojedinele jako úkol chápe, ale vážně diskutované návrhy na řešení neexistují. To asi souvisí s tím, že se sotva kdo zabývá v myšlenkách s tím, jak by takový humanizovaný konzum měl vypadat. Podle Fromma by měl být konzum lidským aktem, „na němž se podílejí naše smysly, naše tělesné potřeby, náš estetický vkus, tj. přičemž jsme konkrétní pociťující, cítící a samostatně usuzující lidé“. Avšak jak má být tohoto cíle dosaženo? Který z konzumentů si zachoval zdravý pocit pro to, co je dobré a co špatné? Jak by také mohl, když ho dennodenně sugestivně vyzývají k nákupu bezpočetné reklamní šoty v rádiu, televizi, v časopisech i v novinách. Těhle bubnové palbě odolávají jen osvícení a disciplinovaní spotřebitelé, kteří dnes představují zanedbatelně malou menšinu. Velká masa podléhá otevřeným nebo skrytým lákadlům reklamních strategií, aby se tímto způsobem alespoň na chvíli stali pány nad vnitřní prázdnotou, která je opět nezřídka důsledkem chybného nebo chybějícího psychického vztahu k vykonávané práci. Je to vskutku ďábelský kruh, v němž trčí mnozí z nás a o němž dodnes sotva kdo ví, jak by mohl být prolomen.

Zde bych se rád vrátil k předchozímu příkladu společenství samostatných podnikatelů. Předpokládejme, že můžeme mít radost z prvního úspěšného roku podnikání, tj. že jsme ho uzavřeli se ziskem. Společenství zvládlo stálým vzájemným rozmlouváním mnohé potíže vnitřního nebo vnějšího rázu a požívá nyní plody dobré spolupráce. Jeho vnitřní vyrovnanost, jeho materiální spokojenost působí nutně na jeho konzumní chování, tj. ke kompenzačním nákupům nedochází. Bylo by ovšem iluzorní věřit, že jsou tito sebeuspokojení lidé imunní vůči jakékoliv reklamě, neboť její metody jsou občas příliš rafinované, než aby se jim mohl člověk zcela vyhnout. Především by se

FROMM Online

neměla asi minout účinkem reklama drahých výrobků, které jsou současně prohlašovány za vysoce hodnotné, takže i volba jejich konzumu je prakticky omezena.

Vidíme, že tržní hospodářství se nevzpírá žádnému konzumu, který škodí zdraví. Až teprve tehdy, když se stane odpor jednotlivých spotřebitelů masovým hnutím, nastane tržní reakce: výroba je přizpůsobována novým přáním spotřebitelů. Avšak kdo ji má artikulovat?

Organizace spotřebitelů by byly nejpůsobilejší, aby veřejně zastupovaly směrnice pro humanistický konzum. Až dosud vidí samozřejmě svou hlavní úlohu v upozorňování na zdravotní rizika. Kdyby měly svou úlohu rozšířit, byla by zvlášť vhodná oblast potravin pro popsání, jak by měl vyhlížet humanizovaný konzum. Bylo by třeba zdůraznit nejen zvláštní kvalitu výrobků, vyrobených v extenzivně provozovaném zemědělství, nýbrž i na zřeknutí se používaných chemických prostředků během produkčního procesu. Největší potíž by spočívala v přesvědčení spotřebitele, aby na úkor jiných výdajů vydával více za vysoko hodnotné potraviny.

Protože taková vysvětlovací kampaň má s ohledem na stávající poměry vyhlídku na úspěch jen dlouhodobě, zůstala by jako opatření s bezprostřední účinností drastické redukce reklamy. To se však setkává se dvěma těžkostmi: nejdříve by se měla podvázat každá reklama těch výrobků, které jsou prokazatelně škodlivé pro zdraví, jako jsou například cigarety a alkohol. Vedle omezeného zákazu reklamy by musela být sugestivní propagace nahrazena věcnou informací, která umožní spotřebiteli racionálně se o koupi rozhodovat. Dozorem nad zachováním předem rozhodnutých směrnic pro věcnou reklamu by měl být státním hospodářstvím zřízený ústav s výborem odborníků v čele, protože taková směrnice se může účinně rozvíjet, jen když se žádný podnik nemusí bát, že bude poškozen nekalou reklamou konkurenta.

V Německu nelze v současné době počítat s tím, že se skuteční načrtnutná dobrovolná sebekontrola, neboť státní hospodářství nechce utrpět očekávanou ztrátu obrátu. Spíše se bude nadále sázet na hospodářský růst, což současně znamená i růst spotřeby, i když už nepodporuje blaho člověka, ale škodí mu, protože závislost lidí na konzumu je z hlediska humanisty marným pokusem „potvrzovat nejisté Já tím, že mám zprostředkovanou moc nad věcmi a lidmi“. Je to tento na Západě převládající narcismus, který převrací pohled na skutečnost a nedopouští, aby došlo k pronikavým změnám. Zlepšení situace si lze představit jen uznáním humanizovaného konzumu na politické úrovni a podpořit ho zákonem proti nekalé reklamě. Pro země východní a střední Evropy může tato negativní zkušenost jen znamenat: Braňte se počátkům tím, že budou kontroly reklamy zakotveny předem v zákoně.

(překlad VŽ)

Peter Wriedt: ekonom, člen předsednictva Mezinárodní společnosti Ericha Fromma v Tübingen.

edice **TVAR** y

ERICH FROMM II

(Praha, 23.-25. 3. 1995)

Petr Příhoda, Soňa Čechová, Peter Wriedt, Rainer Otte

svazek 16

1995